

*PAWEŁ SOBCZAK**

SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ W KSZTAŁCENIU NA POZIOMIE PONADGIMNAZJALNYM WŚRÓD PRZYSZŁEJ KADRY BRANŻY TRANSPORT–SPEDYCJA–LOGISTYKA

W publikacji przedstawiono najważniejsze zmiany, jakie zostały wprowadzone w szkolnictwie ponadgimnazjalnym zawodowym. Szczególną uwagę poświęcono nowej strukturze programów nauczania – głównie w zawodach z branży TSL – pod kątem odniesień do założeń CSR. Następnie dokonano analizy zapisów tych dokumentów pod względem możliwości wystąpienia zagrożeń w realizacji zapisanych tam celów oraz zadań.

Słowa kluczowe: kształtowanie postaw, szkolnictwo ponadgimnazjalne zawodowe

Wprowadzenie

Jednym z głównych elementów wprowadzonych zmian jest zwiększenie nacisku na wykształcenie odpowiednich postaw, zarówno społecznych, jak i zawodowych, wśród młodzieży ponadgimnazjalnej kształcącej się w zawodach z branży TSL. Nowe zapisy oraz wynikające z nich efekty kształcenia, które uczniowie mają osiągnąć podczas edukacji, są kluczowe dla zdobycia postaw społecznych niezbędnych we współczesnym społeczeństwie oraz na rynku pracy. Oprócz wiedzy oraz umiejętności czysto zawodowych – specjalistycznych, konieczne jest posiadanie szeregu innych umiejętności, takich jak praca w zespole, asertywność, odpowiedzialność za podejmowane działania.

Celem artykułu jest przedstawienie nowego podejścia do kształcenia techników z branży TSL oraz analiza rzeczywistej efektywności zapisów nowych pod-

* Paweł Sobczak, dr inż., Katedra Logistyki i Transportu, Wydział Zarządzania, Informatyki i Nauk Społecznych, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, e-mail: psobczak@wsb.edu.pl.

staw programowych kształcenia w zawodzie, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń, które mogą zakłócać osiągnięcie poszczególnych efektów kształcenia.

Reforma ponadgimnazjalnego szkolnictwa zawodowego

W dniu 1 września 2012 roku, zgodnie z Ustawą z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw¹, w polskim szkolnictwie ponadgimnazjalnym zawodowym zaczęły obowiązywać nowe podstawy programowe kształcenia w zawodach. Nowelizacja podstaw programowych wprowadziła szereg zmian w kształceniu, których głównym celem ma być zwiększenie umiejętności oraz kompetencji (w tym kompetencji społecznych) przyszłych absolwentów techników i zasadniczych szkół zawodowych.

Wprowadzone zmiany dotyczą również zawodów z branży TSL, w których odbywa się kształcenie na poziomie technika. Przykładowe zawody kończące się uzyskaniem tytułu technika z branży TSL to: technik logistyk, technik spedytor, technik transportu drogowego, technik transportu kolejowego, technik eksploatacji portów i terminali.

Najważniejszym aktem normatywnym odnoszącym się do zmian w szkolnictwie zawodowym jest rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. Rozporządzenie zawiera najważniejsze informacje dotyczące klasyfikacji zawodów po wprowadzeniu modernizacji. Jedną z głównych zmian jest określenie liczby i nazw zawodów zgodnie z podziałem umieszczonym w klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania².

Zawody zostały pogrupowane zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności (PKD) i podzielone na 8 obszarów kształcenia³:

- administracyjno-usługowy (A),
- budowlany (B),
- elektryczno-elektroniczny (E),

¹ Dz.U. nr 205, poz. 1206.

² Dz.U. nr 82, poz. 537.

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego.

- mechaniczny i górniczo-hutniczy (M),
- rolniczo-leśny z ochroną środowiska (R),
- turystyczno-gastronomiczny (T),
- medyczno-społeczny (Z),
- artystyczny (S).

Zawody z branży TSL przedstawione powyżej, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, przydzielono do obszaru administracyjno-usługowego (A).

Głównym elementem znowelizowanych podstaw programowych kształcenia w zawodzie jest położenie nacisku na uzyskanie przez absolwentów konkretnych, wymiernych i niewymiernych efektów kształcenia.

Struktura nowej podstawy programowej kształcenia w zawodzie

Każda podstawa programowa kształcenia w zawodzie składa się z kilku stałych elementów:

- efektów kształcenia,
- warunków realizacji kształcenia,
- minimalnej liczby godzin przewidzianych na kształcenie zawodowe.

Efekty kształcenia, których zdobycie, oprócz warunków realizacji kształcenia oraz wymaganej minimalnej liczby godzin przewidzianej na kształcenie zawodowe, stanowi główny element podstawy programowej kształcenia w zawodzie, podzielono na 3 podstawowe grupy:

- efekty kształcenia wspólne dla wszystkich zawodów, w tym kompetencje personalne i społeczne,
- efekty kształcenia wspólne dla zawodów w ramach obszaru kształcenia, stanowiące podbudowę do kształcenia w zawodzie lub grupie zawodów,
- efekty kształcenia właściwe dla kwalifikacji wyodrębnionych w zawodach.

W ramach grupy efektów wspólnych dla wszystkich zawodów, zapisano również wspomniane wyżej kompetencje personalne i społeczne – tzw. KPS, w ramach których zapisane są efekty miękkie związane z działalnością zawodową w społeczeństwie.

Jednym z efektów w grupie KPS jest efekt *KPS (1) przestrzega zasad kultury i etyki*⁴, który stanowi podstawowy zapis regulujący kształtowanie postaw związanych ze społeczną odpowiedzialnością pracownika.

Kultura i etyka pracownika stanowi bardzo ważny element społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa, ponieważ jest podstawowym elementem procesu budowania tej odpowiedzialności przez pojedynczych pracowników przedsiębiorstwa.

Kolejna grupa efektów występująca w nowych podstawach programowych została określona jako Bezpieczeństwo i Higiena Pracy (BHP). Efektami z tej grupy pośrednio odnoszącymi się do zagadnień CSR są⁵:

BHP (4) przewiduje zagrożenia dla zdrowia i życia człowieka oraz mienia i środowiska związane z wykonywaniem zadań zawodowych.

BHP (5) określa zagrożenia związane z występowaniem szkodliwych czynników w środowisku pracy.

BHP (6) określa skutki oddziaływania czynników szkodliwych na organizm człowieka.

BHP (7) organizuje stanowisko pracy zgodnie z obowiązującymi wymaganiami ergonomii, przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej i ochrony środowiska.

BHP (8) stosuje środki ochrony indywidualnej i zbiorowej podczas wykonywania zadań zawodowych.

BHP (9) przestrzega zasad bezpieczeństwa i higieny pracy oraz stosuje przepisy prawa dotyczące ochrony przeciwpożarowej i ochrony środowiska.

BHP (10) udziela pierwszej pomocy poszkodowanym w wypadkach przy pracy oraz w stanach zagrożenia zdrowia i życia.

Efekty kształcenia, zarówno grupy KPS jak i BHP, realizowane są w ramach kształcenia efektów związanych z odpowiednimi kwalifikacjami występującymi w kwalifikacjach wszystkich zawodów. W zawodach z branży TSL integracja ta jest szczególnie widoczna w zakresie poszczególnych efektów występujących w ramach kwalifikacji.

Przykładowo, w zawodzie technik eksploatacji portów i terminali 333106, kształtowanie odpowiedzialności społecznej zawarte jest również w *Kwalifikacji*

⁴ Podstawa programowa kształcenia w zawodzie Technik eksploatacji portów i terminali 333106, http://www.koweziu.edu.pl/pp_zawod.php?nr_zawodu=333106, (dostęp: 2.04.2013).

⁵ Tamże.

A.33. Obsługa podróżnych w portach i terminalach, a dokładnie w znajdującej się w niej Jednostce efektów kształcenia (JEK) A.33.1 Organizowanie obsługi podróżnych w portach i terminalach zapisany jest efekt A.33.1.(8) przestrzega norm i stosuje przepisy prawa dotyczące obsługi podróżnych oraz efekt z drugiej jednostki z tej kwalifikacji A.33.2.(5) obsługuje pasażerów zgodnie z obowiązującymi procedurami, także w sytuacjach kryzysowych.

W pozostałych zawodach również zawarte są zapisy odnoszące się do odpowiedzialności społecznej i związanych z tym czynności oraz podejmowanych decyzji.

W zawodzie technik spedytor 333108⁶ w kwalifikacji *A.29. Obsługa klientów i kontrahentów w jednostce efektów kształcenia A.29.2 Kalkulowanie cen usług spedycyjno-transportowych* zapisany jest efekt *A.29.2.(6) przestrzega zasad opłacania należności przewozowych.*

Kolejny przykład stanowią zapisy zawodu technik transportu drogowego 311927. W kwalifikacji *A.70. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego, jednostka efektów kształcenia A.70.2. Organizowanie transportu drogowego osób,* zapisany jest efekt *A.70.2.(6) obsługuje pasażerów korzystających ze środków transportu drogowego.*

Każdy z przytoczonych efektów zapisanych w kwalifikacjach zawodów odnosi się w dużej mierze do zasad etyki zawodowej oraz odpowiedzialności społecznej pracownika podczas wykonywania powierzonych mu zadań zawodowych.

Ważnym elementem kształtowania właściwych postaw i odpowiedzialności społecznej jest wspomniane wcześniej, zapisane w podstawach programowych, wymagane minimalne wyposażenie pomieszczeń dydaktycznych, dzięki czemu zadania wykonywane na zajęciach mogą być jak najbardziej zbliżone do sytuacji występujących w późniejszej pracy zawodowej. Ma to umożliwić ukształtowanie odpowiednich postaw i zachowań u przyszłego absolwenta, jeszcze w trakcie kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym, przed podjęciem pracy.

Bardzo ważnym elementem wprowadzonej reformy jest założenie, że głównymi elementami, które mają być poddawane sprawdzeniu podczas egzaminu zawodowego, są efekty kształcenia zapisane w podstawie. Ma to zostać uzyskane dzięki odpowiednio zaplanowanemu i przeprowadzonemu egzaminowi zawodowemu.

⁶ Podstawa programowa kształcenia w zawodzie Technik spedytor 333108, http://www.ko-weziu.edu.pl/ppzawod.php?nr_zawodu=333108 (dostęp: 2.04.2013).

Egzamin zawodowy jako element potwierdzający zdobycie kwalifikacji

Reforma szkolnictwa zawodowego powoduje również zmianę podejścia do spraw związanych z organizacją oraz przeprowadzaniem egzaminów zawodowych.

Podział zawodów na kwalifikacje spowodował, że egzamin zdawany jest z danej kwalifikacji, a nie z całego zawodu. Rozdział materiału realizowanego podczas kształcenia umożliwił dokładniejsze i lepsze zweryfikowanie osób przystępujących do egzaminu pod kątem zdobytych umiejętności.

Kolejnym ważnym elementem egzaminu jest podział na część teoretyczną oraz praktyczną. Podczas części teoretycznej sprawdzana jest wiedza teoretyczna kandydata z danego zakresu.

Część praktyczna egzaminu uległa największym zmianom i modyfikacjom w stosunku do dotychczas obowiązującej formy.

Do tej pory w zawodach realizowanych w technikum, egzamin praktyczny polegał na wykonaniu zadania „na papierze”, opisowo, co nie pozwalało na rzeczywiste sprawdzenie kompetencji społecznych oraz odpowiedzialności społecznej kandydata.

Obecnie, według wprowadzonej od tego roku reformy szkolnictwa ponadgimnazjalnego, część praktyczna egzaminu zawodowego ma być rzeczywiście „praktyczna”. Przeprowadzany egzamin będzie polegał na wykonaniu zadania zaczerpniętego z typowej, rzeczywistej sytuacji mogącej wystąpić podczas wykonywania zadań zawodowych. Egzaminator przeprowadzający egzamin będzie pełnił rolę obserwatora, a jego głównym zadaniem będzie weryfikacja oraz ocena nie tylko wyniku zadania, ale przede wszystkim wszystkich elementów pośrednich składających się na wykonywane zadanie – również tych, które związane są bezpośrednio z odpowiedzialnością społeczną wykonywanych czynności.

Celem prawidłowej weryfikacji efektów kształcenia, do każdego zestawu egzaminacyjnego autorzy zadań przygotowują bardzo szczegółowe informacje, jaki efekt w danym momencie i na którym etapie egzaminu jest zweryfikowany.

Wszystkie sprawy związane z kompetencjami społecznymi (miejscem ich wystąpienia oraz sposobem weryfikacji) są dodatkowo bardzo mocno zaznaczone i szczegółowo opisane w dokumentacji egzaminatora oraz przeprowadzonego egzaminu. Pozwoli to na obiektywne sprawdzenie wszystkich efektów bez pominięcia któregośkolwiek elementu.

Pozytywny wynik przeprowadzonego egzaminu ma być dowodem nie tylko na zdobycie przez osobę egzaminowaną wymaganej wiedzy i kompetencji merytorycznych, ale również potwierdzeniem ukształtowania u zdającego odpowiedniej postawy społecznej i moralnej, która umożliwi mu realizowanie powierzonych zadań, także tych zgodnych z zasadami CSR.

Podsumowanie

Wprowadzone zmiany ustawowe w kształceniu zawodowym ponadgimnazjalnym, dzięki podkreśleniu znaczenia odpowiednich postaw społecznych i etycznych oraz próbie realnego zweryfikowania podczas egzaminu zawodowego, mogą przyczynić się do realnego wzrostu zastosowania zasad CSR również przez pojedynczych pracowników przedsiębiorstw z branży TSL.

Jednak żeby efekty wprowadzonych zmian były skuteczne i absolwenci techników rzeczywiście stosowali zasady CSR w praktyce, konieczne jest unikanie zagrożeń związanych z wprowadzoną reformą kształcenia oraz egzaminowania:

- zbyt niskie nakłady na pomoce dydaktyczne, w tym na wyposażenie pomieszczeń dydaktycznych, mogą utrudnić lub wręcz uniemożliwić ukształtowanie odpowiednich postaw;
- konieczne są odpowiednie rozwiązania ogólnopolskie – systemowe – regulujące poziom i zakres wyposażenia ośrodków dydaktycznych;
- egzaminatorzy muszą posiadać wysokie kwalifikacje;
- muszą być prowadzone cykliczne szkolenia umożliwiające utrzymanie wysokiego poziomu egzaminatorów;
- stopień ogólności podstawy programowej może powodować znaczne różnice w zakresie poszczególnych zestawów egzaminacyjnych – potrzebne są rozwiązania systemowe regulujące i doprecyzowujące te kwestie.

Bibliografia

- Podstawa programowa kształcenia w zawodzie Technik eksploatacji portów i terminali 333106*, http://www.koweziu.edu.pl/pp_zawod.php?nr_zawodu=333106.
- Podstawa programowa kształcenia w zawodzie Technik spedytor 333108*, http://www.koweziu.edu.pl/pp_zawod.php?nr_zawodu=333108.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz.U. nr 82, poz. 537).

Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 205, poz. 1206).

SOCIAL RESPONSIBILITY IN UPPER SECONDARY EDUCATION OF FUTURE STAFF THE TRANSPORT-SHIPPING-LOGISTICS

Summary

The paper presents the most important changes that have been made in vocational upper secondary education. Particular attention was paid to the new structure of the curriculum – primarily in the competition of the TSL sector – in terms of their new structure and references to the principles of CSR. Then an analysis of the provisions of these documents in terms of the potential risks in the implementation stored there objectives and targets.

Keywords: shaping attitudes, vocational upper secondary education